

דבר העורך

נפלה בחלקי הזכות לכתוב את דבר העורך לכרך העשרים של ג'מאעה. פרסום כרכים רבים כל כך בתחום ארבע-עשרה שנים אינו עניין של מה בכך. כתב העת הוא מפעל חשוב של המחלקה ללימודיו המזרחי התיכון ומרכזו חיים הרצוג לחקר המזרחה התיכון והדיפלומטיה באוניברסיטה בנזגרויון בנגב. למפעל זה שתי מטרות, כל אחת מהן ראויה בפני עצמה: הראשונה, לחנך תלמידות מחקר ותלמידי מחקר בעשייה האקדמית ובכתיבה המקראית, והשנייה, העמדה של כתב עת מדעי בעברית המנגיש את חזית המחקר המזרחה-תיכון לסטודנטים בשלבייהם הראשונים ומקדם שיח משותף לחוקרים ולסטודנטים. כל אלו מייחדים את כתב העת ג'מאעה ומעניקים לו חיים.

כרך זה עוסק בסוגיות ובמרחבים שאינם עומדים בדרך כלל בלב המחקר המזרחה-תיכון בישראל. בעשורדים האחוריים אנחנו מבינים יותר ויוטר שגלוובלויות אינה תופעה חדשה, ולמעשה, מחקר המזרחה התיכון אינו יכול להיעזר בגבולות מדיניות הלاءם שקמו במהלך אחרי מלחמת העולם הראשונה. לפיכך, כשוחוקרים את המזרחה התיכון העוסמאני יש להידרש גם לחברות הטורקו-mongolian; קרן אפריקה וסודאן הן חלק בלתי נפרד מסיפורן של החברות המזרחה-תיכוניות בכלל ומהחברה המצרית בפרט; והקהילה היהודית בארץ ישראל – גם היישוב החדש – פועלו בתחום ההקשר העוסמאני, כמו יתר הקהילות הלאומיות באזור אותה העת. הגישה השעה שסוגיות מסווג זה היו חלק מהזורם המרכזי בשיח המזרחני הישראלי ולא בנים חורגים לו.

בכרך כ' של ג'מאעה שלשה מאמרי מרכזיים: מאמרו של באטר חסנוב, זוכה תחרות המאמרים ב-2010, עוסק בשינויים שהתחוללו בזיכרון הקולקטיבי של צ'ינגיס-ח'אן מאז התפרקות ברית המועצות ואף קודם לכן. אמן המאמר מתמקד בקוזחסטאן אבל יש לו השלכות גם על יתר מדינות מרכזו אסיה. חסנוב מציג את השינויי הדרמטי שהחל בזיכרון דמותו של צ'ינגיס-ח'אן, מדמות המוזכרת בנסימה אחת עם היטלר ונפולאון, לדמותו של מי שנחשב לאבי האומה הקוזחית. חסנוב טוען שהכלים ששימשו לשינוי זיכרונו של צ'ינגיס-ח'אן, נשענים על סוגה ספרותית טורקו-mongolian המכונה 'דאסתאן', ואת השיח עליה בחר המחבר לכנות שיח נוא-דאסתאני.

מוסטפא בדראן דן בעיצובה של ההיסטוריה הלאומית המצרית במאות התשע-עשרה והעשרים, דרך בחינת התייחסותם של היסטוריונים מצרים לשאלת השליטה המצרית בסודאן. הצעה זו אל המחלוקת ועל השאלה שהציבו ההיסטוריונים האלה מלמדת על תהליך עיצוב הזהות הלאומית המצרית מתוקפת מהמת עלי פאה בראשית המאה התשע-עשרה ועד למחצית השנייה של המאה העשרים. מעבר למספר הלאומי, המאמר מציג לקוראים מספר רב של כתובים מצרים ואת הקשיים שביניהם.

בשנים האחרונות ניכרת במחקר מגמה המנסה להשיב את ארץ ישראל של ראשית המאה העשרים לחיק ההקשר העוסמאני. מגמה זו מאפיינת כמה מחוקרי המזרח התיכון, ובמיוחד עוסמאניטים, אבל מאמרו של יוסי גולדשטיין נוטן תוקף למגמה זו מותך השיח על מה שמכונה במחוזותינו 'ההיסטוריה של עם ישראל'. במאמר דן גולדשטיין בהתחבותיו של דוד בן-גוריון הצעיר באשר לנחיצות ההתעסנות — קבלת הנtiny הנטעננות ועמה את התרבות העוסמאנית — כתנאי לקידום הרעיון הציוני. התהיליך שעבר בן-גוריון, המאמץ שהשקייע כדי להתעסן, והסבירה החברתית ששסעה לו בתהיליך, מארדים את ראשית התנועה הציונית בארץ ישראל מזויה אחרת.

כמו בכל פעם, גם הפעם ג'מואה מפרסם מאמר קאנוני בתרגום לעברית, כדי להנגישו לתלמידים היישראים. המאמר שבחרנו לתרגם הפעם הוא: 'עיר אסלאמית, עיר ערבית: מיתוסים אוריינטליים והשקפות חדשות', מאות אנדרה דימון. מאמר זה היה פורץ דרך בזמנו ונותר עד היום נקודת ציון חשובה בעיצוב השיח המזרחי המודרני. דניאל מונטרסקו כתב הקדמה למאמר, והוא מאפשרת לקוראים להפיק את המיטב מן המאמר ולהכיר את השיח שהוא נכתב במסגרתו.

הגי ארליך משתף אותנו במסלול היו המקצועים ושורר את המסלול הזה בהתפתחויות שעברה האקדמיה הישראלית בכל הנוגע להגדרות 'מרכז' ו'פריפריה' בשיח המזרחייני היישרائي. בטoor 'נקודת אישית' ארליך מצביע על הדינמיקה הרבה בשיח המזרחייני בארץ בענין זה ועל השינויים הדרמטיים במקדש העשייה. בכך רמזו ארליך שלא מן הנמנע שהכרך הזה עוסק בהן יעדמו ביום מן הימים במרכז המחקר.

בכרך זה אנו חונכים טור חדש — ריאיון אישי עם חוקר מוביל (או חוקרת מוביליה). ראיונות אלו נועדו לשפוך אור על תפיסתם של חוקרים מובילים את התחום ולאפשר לנו להציג אל ההליכים שעיצבו את מחקרם. אנחנו מאמינים שראיונות אלו יספקו חומר רב למחשבה הן לחוקרים מבוססים והן לתלמידים בראשית דרכם. את הריאיון הראשון ערכנו עם פרופסור רוג'ר אוון (Owen) מאוניברסיטת הארוורד, אחד מתלמידיו המובהקים של אלברט חוראני. לריאיון מובאת הקדמה מאת אבי רובין.

את הכרך חותמים טורי הביקורת, והפעם הם פרוי עטם של שלמה אהרוןסון, שוש בן-ארי, אורי גולדברג ואלון פרגמן.

לסיום, אנחנו מזמינים אתכם לבקר באתר האינטרנט של ג'מואה ובמועד הפיסבוק של כתבת העת. קריאה מהנה.

עמרי פז